

پنجاب دا پُرانا سماجی آتے رُہانی ڈھانچہ لیرولیر

پچھلے کجھ دہاکیاں وِچ پنجاب وِچ اک بُنیادی تبدیلی
آئی ہے۔ اس تبدیلی دی جھلک پنجاب چ بدلے ہوئے سماجی آتے
روحانی سنتاں وِچ ملدی ہے۔ پہلاں پنجاب دے پنڈاں دے لوکاں
وِچ روٹی آتے کم دی ساجھ ہندی سی۔ ساجھے ٹبر دی
زمین ساجھی ہندی سی تے روٹی اک تہاں پکدی سی۔ ساجھا
چلھا بلدا سی۔ اس مرد پردھان سماج وِچ گھر دے بزرگ
ساریاں لئی فیصلے کردے سی انہاں دے فیصلے عام ٹبراں
وِچ پتھر دی لکیر ہندی سی۔ عام کر کے سارے ٹبر دی کھیتی
ساجھی ہندی سی، فصل ساجھی ہندی سی، ساریاں دے خرچے
ساجھے ہندی سی۔ گڑیاں ویاہ دے بعد اپنے سہریاں دے
گھر نوں ہی اپنا گھر بناؤندیاں سی آتے اوس گھر دی
ساجھی دولت دا حصہ ہوندیاں سی۔ گڑی نوں چھمی آتے
پرایا دھن کیہا جاندا سی۔ چھمی اس لئی کہ اوہ دوسرے
گھروں دا ج لیاؤندی سی آتے پرایا دھن اس لئی کہ اوہ
گھروں دا ج لے کے جاندی سی۔ ویاہ دے بعد اوہ بگانے
گھر دی ہو جاندی سی آتے پیکیاں دے ساجھے چلے آتے
کھیتی وِچ اوسدا کوئی حصہ نہیں سی ہندا۔

ہُن زمانہ بدل گیا ہے تے پندڈاں وِچ عام طور تے
 سانجھے ٹبر ختم ہو گئے ہن تے ہو رہے ہن۔ وڈے
 پریوار نہیں رہے۔ زمین دی سانجھ اتے چلے دی سانجھ
 ختم ہو چکی ہے۔ گھر وِچ جنے بہرا ہن زمین دے اُنے
 حصے پے جاندے ہن۔ ہریک بہرا اپنا الگ چلھا بالدا
 ہے اتے ماڑی موٹی کھیتی کردا ہے۔ زمیناں گھٹ رہیاں ہن
 تے زمین پچھے بہراواں اتے شریکاں وِچ بہت ہی کلیش
 پیندے ہن اتے کئی وار قتل وی ہو جاندے ہن۔ ہریک
 نوں آپے اپنی پئی ہوئی ہے۔ زمین جائداد وِچ کڑیاں نوں
 برابر دا حصہ دین دے قانون نال ایہ مثلاً ہور وی گنجھل دار
 ہو گیا ہے۔ بہرون بتیا دا مثلاً اک وڈا مثلاً بن چکا
 ہے۔ جنم توں پہلاں ہی جانچ کروا کے جے کڑی ہووے تاں
 گربہ پات کروا دتا جاندے ہے۔ جے کڑی جم وی پیندی ہے
 تاں فر اوسدا بہراواں نال جائداد پچھے کلیش ہندا ہے۔
 بہین بہراواں وِچ زمین جائداد خاطر لڑائی عام گل ہو گئی
 ہے۔ اس آپو دھاپ اتے کلیش کر کے بہتی بار بزرگاں دی
 سانہ سنہال وی ممکن نہیں رہندی تے اوہ رُل جاندے ہن۔

اس تراں عام ٹٹ رہے ٹبراں وِچ پرس، حسد اتے
 چغلی عام دیکھن نوں ملدے ہن۔ بہت ہی گھٹ ٹبر ہن

جو آپس وچ چنگی تراں ملدے ورتدے ہن۔ عام طور تے
 ٹبران وچ اک دوسرے نال بول چال وی بند ہو جاندی
 ہے تے اکثر کسے تیوہار، ویاہ جاں مرگ تے اک دوجے
 نال آپروں آپری کلام کردے ہن۔ ہریک اک دوجے دی
 چغلی ہی کردا ہے۔ جے کسے نوں پچھو بئی تہاڈے پہلانے
 رشتے دار دا کیہ حال ہے؟ تاں عام جواب ہندا ہے کہ جی
 پتہ نہیں اسیں تاں آپس وچ گل بات نہیں کردے۔ جاں کہنگے
 جی پتہ نہیں اسیں تاں اپنے کم وچ ہی رُجھے رہندے ہاں
 وہل ہی نہیں ملدا۔ ایہ گل اوہ بندہ کہہ رہیا ہندا
 ہے جو کسے کم نوں ہتھ لاؤنا اپنی شان دے خلاف سمجھدا
 ہے۔

لوک کہندے گجھ اتے کردے گجھ ہور ہن۔ عام طور تے
 سدھی گل کرن توں ہر کوئی گریز کردا ہے۔ سدھی گل
 کرن والے نوں بے وکوف اتے مُرکھ سمجھیا جاندا ہے۔ ہن
 عقلمندی دا پیمانہ ایہ ہو گیا ہے کہ کوئی کنا ول پا
 کے گل کردا ہے اتے کسے کول کئے پیسے ہن۔ پیسے
 خاطر لٹاں کہوہاں وی عام ہو گئیاں ہن۔ عام سوچ ہو
 گئی ہے کہ کسے تے بھروسہ نہیں کیتا جا سکدا۔

شراب اتے نشیاں دا بازار گرم ہے۔ کا کے اتے کاکیاں

خاص کر کے شہراں وچ پر پنڈاں وچ وی موٹرسائیکلاں، کاراں
 آتے سکوٹراں آتے، قرضائی ہوئے ماپیاں دے سرتے وپلے
 گیڑے دندے پھردے ہن۔ کسے نوں پچھو بئی کاکا کیہ کردا
 ہناں آں؟ تاں جواب ملدا ہے بائی جی وپلے پھریدا اے۔
 ہر نوجوان دی خاپش ہے کہ کسے وی تراں پنجاب توں گھیہڑا
 چھڈا کے کنیڈا امریکہ چلیا جاوے آتے اوتھے آپنی قسمت
 آزمائی جاوے۔ فیر ماں پیو دے گل گوٹھا دندے ہن کہ زمین
 وچ کے اجنٹاں نوں لکھاں روپئے چارھن تے کنیڈا، انگلینڈ،
 یورپ، امریکہ آتے ہورناں تھواں تے بھیج دیں۔

ہریک پاسے ایہ ہی سُنن وچ آؤندا ہے کہ جی زمانے نوں
 کھورے کیہ ہو گیا ہے۔ کوئی کسے دا نہیں رہیا۔ انھی نوں
 بولا گھڑیسی پھردا ہے۔ ہر پاسے مارومار ہی پئی ہے۔ ہر
 کوئی دوجے دی پگ نوں ہتھ پاؤن نوں تیار ہے۔ عام طور
 تے سُنن نوں ملدا ہے کہ جی اوہ پُراٹا لحاظ آتے پیار
 ہن ختم ہو گیا ہے۔ کوئی کسے نوں نہیں پچھدا۔ ہر چیز
 پیسے وچ ہی تولی جاندی ہے۔ جے کول چار پیسے نہیں تاں
 بندے دی کوئی وکت نہیں۔

پنجاب دا ایہ سماجی آتے رُہانی مندا حال پنجاب دے مندے
 آرتھک آتے موآشی حال دی ہی جھلک ہے۔ پچھلے تیہ سالان

وچ ہرے انقلاب نال پنجاب وچ بُنیادی آرٹھک تبدیلی آ
 گئی ہے۔ پہلاں زمین آتے ساڄھ نال کھیتی باڑی دی پیداوار
 بُر دیاں لوڑاں لئی کیتی جاندی سی۔ ساڄھے پشو آتے ساڄھے
 ہتھ ایہ کم کردے سی۔ ہرے انقلاب نال ہُن کھیتی مشینی ہو
 گئی ہے تے فصل منڈی لئی آتے پیسے لئی پیدا کیتی جاندی
 ہے۔ انسان دی ہر لوڑ پیسے دی لوڑ وچ تبدیل ہو گئی
 ہے۔ کوئی وی چیز لین لئی آتے کم کرن لئی پیسے چاہیدا
 ہے۔ پہلاں کسان گھر دیاں لوڑاں لئی اناج پیدا کردا سی
 تے وادھو جس اوہ منڈی وچ جاں وںجاریاں نوں وچ دیندا
 سی۔ پر ہُن اوسنوں کھیتی لئی بیج، ٹریکٹر، ڈیزل، ڈوآئیاں
 وغیرا پیسے نال مہنگے بہاء خریدیاں پیندیاں ہن۔ ایہ
 چیزاں لین لئی بُہتی وار کساناں کول پیسے ہندا نہیں تے
 منڈی دے آڑتیاں توں ادھار جاں قرض لے کے خریدنے پیندے
 ہن۔ کھیتی لئی اوہنوں بہاری مزدوراں نوں وی نقد پیسے
 دینے ہندے نے۔ پیدا کیتی ہوئی فصل وی اوہ مجبوراً سستے
 بہاء منڈی وچ ویچدا ہے۔ عام طور تے سدھارن کساناں لئی
 ایہ سودا گھائے والا ہی ہندا ہے۔ ہر سال اوسدا قرض
 وڈھا جاندا ہے۔ ساڄھا چلھا آتے پریواراں دی ساڄھ
 ختم ہون نال ایہ بہار اکلے اکلے کسان پریوار تے
 پے جاندا ہے تے گزارہ مُشکل ہو جاندا ہے۔ قرضے ہیٹھ
 دے کسان دی زمین گھس جاندی ہے۔ شاہوکار، بینک آتے

آڑھتیئے اوسدی زمین ہضم کر جانده ہن۔ اس لئی اس سنکٹ
 توں بچن لئی ہریک نوں آپو آپنی پئی ہندی ہے۔ ہریک اپنا
 ذاتی بچاء کرن دی کوشش کردا ہے۔ اپنے بچاؤ لئی اوہ دوسریاں
 نال مُقابلے وچ پھس جاندا ہے کیونکہ ہریک اپنا بچاؤ کرن
 دی فکر وچ ہندا ہے۔ پر اوہ اس مار توں بچ نہیں سکدے۔
 قر ضے دی پنڈ ہر سال وڈھدی ہی جاندی ہے۔ اس نال
 بے زمینے کساناں دی گنتی وڈھ جاندی ہے۔ بے زمینے کسان
 دی کوئی ٹھاہر آتے آسرا نہیں۔ ایہو حال چھوٹے آتے
 مدھ شریئی دے کساناں دا ہندا ہے۔ وڈے ٹبران، سانجھی
 کھیتی تے سانجھے چلے والا پنڈاں دا پُرانا آرتھک ڈھانچہ
 ختم ہو چکا ہے۔ اس دی تہاں ہن سارے جانے اکلے
 اکلے ٹکراں مار رہے ہن تے آپس وچ ہرس آتے
 مقابلہ پور ودھیا ہے۔ ہر کوئی اک دوجے دا رکیب ہے
 آتے اپنا فائدہ وڈھ توں وڈھ کرنا دا چاہوان ہے۔ خون
 دی سانجھ دے ادھار تے بنے ہوئے رشتے بالکل خوکھلے ہو
 گئے ہن۔

اس تراں زمین گوا کے خون دے رشتیاں توں بے زار ہویا
 کسان شہر ول منہ کردا ہے تے شہر وچ نوکری دی تلاش
 وچ پور وی وڈھ ذلیل ہندا ہے۔ پنجاب وچ صنعت بہت
 گھٹ ہے آتے شہراں وچ اس بے زمینے کسان نوں پنجاب

توں باہروں آئے ہوئے ہورے زمینے کساناں آتے مزدوراں
 نال نوکری لئی مقابلہ کرنا پیندا ہے۔ پر اسدے نال ہی
 پنڈاں وچوں آئے ہوئے آتے مکامی شہراں وچ وسدے مزدوراں
 دی آپس وچ کم کردے ہوئے اک نویں ساجھ وی پیدا ہو
 جاندی ہے۔ خون دی ساجھ دے رشتیاں دی جگہ تے کم دی
 ساجھ دا رشتہ پیدا ہو جاندا ہے۔ ایہ نویں ساجھ پُرانی
 ساجھ دی قبر تے اُگیا نواں بوٹا ہے۔ کسان توں نویں
 بنے مزدور نوں پتہ چلدا ہے کہ اوسنوں اپنے ذاتی ہتّ
 پورے کرن لئی ساجھے ہتّ لئی لڑنا پیندا ہے۔ ساجھے ہتّاں
 دی راکھی وچ ہی اوسدا اپنا ذاتی ہتّ بچ سکدا ہے۔
 اس نال نویں قسم دے رشتے تے نویاں قدران قیمتاں
 ہوند وچ آ رہیاں ہن۔

پنڈاں آتے شہراں وچ لوکاں دی اپنے مثلیاں دے حل لئی
 نویں اُساری دے گھول دی ساجھ نال ہی نویں رشتے آتے
 نویں رُہانیت ہوند وچ آویگی تے آ رہی ہے۔ ایہ ساجھ
 خون دے رشتیاں دی بُنیاد تے نہیں بلکہ ذاتی ہتّ،
 ساجھے ہتّ آتے سماجی ہتّاں نوں سُرْمیل کرن دا راہ
 لہن دی بُنیاد تے بن سکدی ہے آتے بن رہی ہے۔ پنڈاں
 آتے شہراں وچ لوک اپنے مثلیاں دے حل لئی آتے نویں
 اُساری لئی نویں رشتے آتے نویں رُہانیت نوں جنم دے

رے ہن۔ ایہ صرف پنجاب دا حال نہیں بلکہ سارے ہی
ہندوستان آتے دکھنی ایشیا دی ایہو ہی کہائی ہے۔ نوینیاں
سانجھا ہوند وچ آ رہیاں ہن۔ نوین رشتے قائم ہو چکے
ہن آتے ہو رے ہن۔ ایہ پرائیاں نوں ڈھاء لاکے
نوین اُساری دی بُنیاد تیار کر کے نوین اُساری نوں اک
حقیقت بناؤنا لوڑدے نے۔